

Vi ved ikke nok om konsekvenserne for børn af forældre med rusmiddelproblemer

Mange undersøgelser har vist, at forældres stof- eller alkoholproblemer kan have negative konsekvenser for deres børns helbred og trivsel, men vi ved ikke nok om problemstillingen generelt i Danmark til at kunne sige noget entydigt. I mit ph.d.-projekt undersøger jeg derfor nærmere, hvilken betydning forældres rusmiddelproblemer har for deres børns liv.

AF KIRSTEN SØNDERGAARD FREDERIKSEN

Kirsten Søndergaard Frederiksen er sociolog og ph.d.-studerende ved Center for Rusmiddelforskning

”Kom, så skal I få jer hver en sukkerkringle,” siger Abbe. Det vidunderlige ved Abbe er ikke kun, at han er femten år og kan trække folk op af åen med en bådshage, han bager også sukkerkringler, som han sælger på torvet. Egentlig skulle hans far bage dem og hans mor stå på torvet, men det bliver for det meste Abbe, der må klare det hele. Madicken synes, det er synd for ham. Abbe vil være sømand og sejle på de store have i frådende storm, han har overhovedet ikke lyst til at bage. Men det bliver han jo nødt til, når hans far heller ikke vil. Når Linus-Ida synger sine sørgelige viser om fattige børn, og hvordan ’deres fader til kroen drager’, så kan Madicken nogle gange få den tanke, at det er Abbes far, det handler om. Men det er kun om lørdagen, at hr. Nilsson til kroen drager, alligevel må Abbe bage sukkerkringler hele ugen i stedet for at være på havet i frådende storm, stakkels Abbe!” (1)

Drengen Abbe er pigen Madickens store forbillede i Astrid Lindgrens børnebogsklassiker ’Madicken’. Lindgren skriver nuanceret om Abbes hjem, som er fyldt af musik, dans og forældrenes stolthed over Abbe, men også præget af faderens apati, moderens stille accept og lørdagene, som faderen tilbringer på kroen. Abbe sørger i stor stil for hjemmet, hvor han bager sukkerkringler, vasker gulv og fælder familiens juletræ. Han har ingen forventninger om at få nogen støtte fra sine forældre, og han ved, at hvis der skal gøres eller laves noget, så er det op til ham selv.

Abbe og hans far, hr. Nilsson, er blot ét billede på en familie, som er påvirket på flere planer af faderens problemer, hvoraf alkoholen spiller én af rollerne. Familier, der er berørt af forældres problematiske rusmiddelbrug, kan være vidt forskellige og mangfoldige. Historien om Abbe er værd at huske, når man som jeg skal undersøge for-

ældres problematiske forbrug af alkohol/stoffer, og heriblandt hvordan børnene påvirkes af det. Fortællinger som Astrid Lindgrens ’Madicken’ er med til at huske os alle på, at familieliv er dynamiske med relationer præget af modsatrettede følelser og problematikker, som sjældent er sort-hvide.

Konsekvenserne af forældrenes rusmiddelproblemer

I mit ph.d.-projekt undersøger jeg børn og unge, hvor en eller begge forældre har eller har haft et problematisk forbrug af rusmidler. Projektet ser både på barndommen, hvor forældrens (forældrenes) problemer med rusmidler er en mere eller mindre synlig del af familielivet, og på ungdomslivet, hvor de unge begynder at få flere muligheder for at fjerne sig lidt mere fra forældrenes problemer.

Tidligere forskning har vist, at forældres problematiske forbrug af rusmidler har en række negative konsekvenser for børnenes helbred og trivsel. Problemerne i barndommen kan variere lige fra forældres manglende omsorg, pleje, rådgivning og opsyn med barnet til egentligt omsorgssvigt, fysisk og psykisk vold i hjemmet samt seksuelt misbrug. Senere hen har børn af forældre med rusmiddelproblemer i sammenligning med deres jævnaldrende oftere problemer med uddannelse og skolegang, kriminalitet, problematisk forbrug af rusmidler samt helbredsmæssige og psykiske problemer. Forskerne er dog ikke entydigt enige om, hvor stor betydning selve rusmiddelproblematikken har, eller om andre familieforhold, såsom forældres skilsmisse, vold i hjemmet, forældres psykiske problemer – herunder selvmordsforsøg – eller forældres kriminalitet, spiller en tilsvarende, mindre eller større rolle for børnenes problemer både i barndommen og senere i ungdoms- og voksenlivet (2, 3, 4). Derudover er der i Danmark gennemført projekter og

forskning på delgrupper såsom unge i behandling eller unge på ungdomsuddannelser; men der mangler forskning om unge generelt i Danmark.

Op mod hver 7. ung i Danmark har forældre med rusmiddelproblemer

Målgruppen for dette ph.d.-projekt er 10.414 danske unge i alderen 15-25 år. Dataene, som danner grundlag for analysen, stammer fra to danske spørgeskemaundersøgelser fra 2014 og 2015 samt fra forskellige nationale registre såsom Landspatientregisteret (sygehuse), Psykiatrirregisteret, Lægemedelregisteret (ordineret medicin), Kriminalitetsregisteret (sigtelser og domme). Ved at kombinere spørgeskemabesvareelserne med registerdataene har jeg fundet ud af, at 15,2 % af unge i Danmark – eller det, der svarer til op mod hver syvende ung – har forældre med rusmiddelproblemer (for uddybelse af beregningerne se (5)).

Disse unge er ligeligt fordelt på køn og har en gennemsnitsalder på 20,5 år. Flertallet af forældrene har en kortere uddannelsesbaggrund (19 % med en folkeskoleuddannelse og 51 % med ungdoms-/erhvervsuddannelse), mens ca. en tredjedel (31 %) af forældrene har en mellem- og længerevarende uddannelse. Den sidstnævnte gruppe udgør en mindre andel sammenlignet med jævnaldrendes forældre (31 % versus 42 %); men trods den mindre andel viser det, at forældres rusmiddelproblemer i Danmark eksisterer på tværs af samfundsskel og socio-økonomiske skel.

Ligesom tidligere undersøgelser har vist, er det for langt størstedelen – 68 % - vedkommende faderen, som har eller har haft et rusmiddelproblem, mens det for 17 % er moderen. Slutteligt har 12 % anført, at det var begge forældre, mens knap 3 % ikke har ønsket at svare.

Familieforholdene tegner sig derudover helt generelt noget anderledes for disse unge end det sædvanlige billede blandt andre unge i Danmark. Markant færre bor sammen med begge forældre (16 % versus 45 % blandt de øvrige unge i Danmark), og hele 28 % bor sammen med deres mor, hvor det kun er 16 % blandt jævnaldrende. Der er ligeledes en større andel (51 %), som er flyttet hjemmefra sammenlignet med andre unge (36 %).

Det er vigtigt med et nuanceret blik på, om – og hvordan – børns skoletid præges af forældres rusmiddelbrug

Folkeskolen er ét af de områder udenfor hjemmets fire vægge, hvor børnene får deres største kontaktflade med andre børn og voksne i løbet af barndommen. Der eksisterer allerede noget forskning på området, som viser, at der oftere blandt børn af forældre med rusmiddelproblemer er nogle, der dropper ud af skolen, flere, der har lavere karaktergennemsnit, og flere, som pjækker. Konklusionerne er dog på nogle af de nævnte parametre forskellige i forhold til, om der rent faktisk er en øget risiko for denne gruppe af børn.

Min undersøgelse viser, at flere blandt målgruppen har haft en hårdere skoletid end deres jævnaldrende med mere ballade, konflikt, uro i klasserne, pjækkeri og bortvisninger. Således har 19-21 % af de unge oplevet forskellige problemer i skolen, mens det til sammenligning er mellem 7 og 10 % blandt øvrige unge. Dette er blot nogle aspekter af de unges folkeskoletid, som min undersøgelse ser på. I skrivende stund er jeg i gang med en større analyse af folkeskoletiden med fokus på, hvordan både målgruppen og deres jævnaldrende klarer sig ved afgangseksamen, hvilke faktorer der medvirker til en sværere skolegang, men også faktorer, som kan være beskyttende, således at nogle af disse unge ikke er mere udsatte i forhold til problemer i skolen. Når disse analyser er mere gennemarbejdet, håber jeg på at skrive en ny artikel om disse fund i et kommende nummer af STOF.

Det er i denne sammenhæng derfor vigtigt at huske, at selvom der er en større andel med problemer i skolen blandt målgruppen i sammenligning med deres jævnaldrende, så er der dog stadig mange, som klarer sig godt. Derfor vil jeg også i mit projekt undersøge den store andel (ca. 80 %) blandt målgruppen for undersøgelsen, som slet ikke eller i mindre/nogen grad oplever de ovennævnte problemer i skolen – eller dem, som klarer sig bedre end gennemsnittet – bl.a. ift. hvilke faktorer som gør, at rusmiddelproblemer i familien ikke får en mærkbar betydning for barnets øvrige liv udenfor hjemmet, fx i skolen.

En familie med rusmiddelproblemer er ikke en 'syg' familie

Astrid Lindgrens fortælling om drengen Abbe i historien om Madicken viser, at der er mange nuancer i et familieliv, og at en fars alkoholpro-

blemer kan have konsekvenser på direkte og indirekte måder, men også, at familielivet kan være fyldt både af glæder og sorger. Ligesom Abbe ikke har hverken skyld eller ansvar for faderens apati og lørdage på kroen, har børn og unge, som vokser op med en forælder, der har et problematisk forbrug af rusmidler, heller ikke en andel i det. **Familien – og heller ikke børnene – er ikke 'syge' eller dysfunktionelle. At forældre har et rusmiddelproblem, kan have store konsekvenser for børnenes trivsel, men det betyder ikke, at familiestrukturen eller børnene 'fejler' noget.** Dynamikker og relationer i familier med rusmiddelproblemer skal ses i lyset af de ofte stressende og begrænsende omstændigheder, som forbruget er forbundet med. Familiemedlemmer til en person med rusmiddelproblemer, heriblandt børnene, forsøger blot at navigere i et omskifteligt miljø. Det vil sige, at børnene ikke er 'syge', men situationen og omstændighederne er ikke sunde for børnene eller andre, når rusmiddelproblemer er til stede.

Selvom jeg i denne STOF-artikel kun når at ridse i overfladen af forskellige problemstillinger, som kan gøre sig gældende for familier, hvor børn og unge er berørt af forældrenes rusmiddelproblemer, er det et vigtigt startskud på at skabe mere viden, ligesom der også andre steder i Danmark begynder at pible mere forskning frem. Det er en viden omkring de unges familieliv, skoletid og ungdom, som kan give et afsæt til en diskussion af, hvad der kendetegner disse unge, så de er nemmere at kende og hjælpe. Det er viden, som ikke kun gælder de familier, forældre og unge, som opsøger hjælpesystemer; men generelt familier i Danmark, som er påvirket af forældres rusmiddelproblemer. Det er en problemstilling, som er vigtig at belyse, nuancere og diskutere, så vi i højere grad kan give den rette hjælp til de forældre, børn og unge, der skulle have behov for det. Det er en gruppe af unge, hvor langt flere oplever problemer både i familielivet og skoletiden, men der er tale om en mangfoldig skare af unge og familier, hvor problemerne, ressourcerne og hjælpen udefra er meget forskellig.

Min Ph.d.-undersøgelse skal som nævnt dykke mere ned i folkeskoletiden, og dernæst vil jeg undersøge forskellige typer af familier i relation til, hvorvidt rusmiddelproblematikken har en varierende rolle at spille. Alle disse analyser vil blive samlet i min Ph.d.-afhandling, som skal indleveres julen 2021.

Referencer

- 1) Lindgren A. Madicken Stockholm: Rabén & Sjögren; 1976.
- 2) Christoffersen M. N., Sothill K. The long-term consequences of parental alcohol abuse: a cohort study of children in Denmark, *Journal of Substance Abuse Treatment* 2003; 25: 107-116.
- 3) Anda R. F., Whitfield C. L., Felitti V. J., Chapman D., Edwards V. J., Dube S. R. et al. Adverse childhood experiences, alcoholic parents, and later risk of alcoholism and depression, *Psychiatric Services* 2002; 53: 1001-1009.
- 4) Dube S. R., Anda R. F., Felitti V. J., Croft J. B., Edwards V. J., Giles W. H. Growing up with parental alcohol abuse: exposure to childhood abuse, neglect, and household dysfunction, *Child Abuse Negl* 2001; 25: 1627-1640.
- 5) Frederiksen K. S., Hesse M., Grittner U., Pedersen M. U. Estimating perceived parental substance use disorder: Using register data to adjust for non-participation in survey research, *Addictive Behaviors* 2021, <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2021.106897>.